

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2016

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 8.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO YA 1

Tlhahlo ya go swaya tekatlhaologanyo

- Ka gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tšeo di fetošša tlhalošo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokomologa mantšu a molekwa a a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo otle ge e le gore karabo e sa na le mohlodi. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele, mme le šomišitšwe sengwalweng, ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokomelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapana.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

1.1

1.1.1	31 Manthole	(1)
1.1.2	Nyeuma/mašabašaba/semphetekegofete. (1)	
1.1.3	Medumo, dikopelo le mmino.	(3)
1.1.4	• Ba di šikara ka magetla. • Ba di phathekga ka mahwafa. • Ba di rwala hlogong.	(3)
1.1.5	• Tše di telele le tše dikopana. • Tše dikoto le tše ditshese.	(2)
1.1.6	Dithuthupiši, e fapana ka lebaka la gore ga di lekane ka bokoto le bosesa goba botelele le bokopana/di fapana ka bogolo.	(2)
1.1.7	Di be di sepela ka mokgwa wo di sa tlwaelegago/Di be di rarela/ Di be di dikologa/Di be di sepela ka go kekema/ di letša medumo ya go fapana/dikoloi di a hlakela.	(1)

- 1.1.8 Ditiragalo tšeo di ba šitišago go tšwetša dithuto pele ke:
- Go hlokofala.
  - Go ima.
  - Go tsenwa ke malwetši a mašoro.
  - Go gobala.
  - Go golofala
  - Thobalano ntle le maikemišetšo
- (Tše pedi fela) (2)
- 1.1.9 Bafsa ba thaba go feta tekanyo/ Bafsa ba tšwa taolong.
- Ba feleletša ba hloka le maitshwaro.
  - Ba bina ba sa apara. (E tee fela)
- (2)
- 1.1.10 Kgopolo.
Ga se mathabo ka moka a go ba le masetlapelo le bonokwane. (2)
- 1.1.11 • Di tlaletšwa ke medumo ya go fapana ya go tšhoša.
- 1.1.12 • Di tšhogile. (E tee fela) (1)
- 1.1.13 • Batho ba keteke ka ga bobona.
• Batho ba bagolo ba nwe madila ka maikarabelo, ba bannyane ba se nwe madila.
• Ba se tšewe ke maikutlo. (Tše pedi fela) (2)
- 1.1.13 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Maikutlo a kwelobohloko. (1)
- 1.1.14 Aowa
- Di senya tšhelete.
  - Muši wa tšona o kotsi.
  - Di bolaya batho.
  - Di tlaiša diruiwaratwa. (e tee fela)
- Ee
- Di tsefiša letšatši le. (1)
- 1.2 1.2.1 B/Ditoropong. (1)
- 1.2.2 Gauteng. (1)
- 1.2.3 Phapantšho ke gore mošemane yo o kgopela tšhelete tseleng mola molaotheo wa Afrika-Borwa o re ngwana wa mengwaga ya gagwe o swanetše go ba ka phapošing ya borutelo goba ka tlase ga tšhireletšego ya motswadi. (2)

- 1.2.4 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala:
- Batswadi ba ngwana yo ba ka eletšwa go iša ngwana sekolong.
  - A ka išwa go badirelaleago.
(E tee fela) (1)
- 1.2.5 Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana. Mohlala:
- Ee, ba bolawa ke tlala.
  - Aowa, mmušo o ba fa thušo ya ditšhelete. (1)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Tlhahlo ya go swaya kakaretšo

- **Kabo ya meputso**
  - Dintlha = 7
  - Polelo = 3
  - Palomoka=10

- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a šomišitše mantšu a tlhalošo.**
  - 1–3 ya dintlha tša nnete - moputso 1
  - 4–5 ya dintlha tša nnete - meputso 2
  - 6–7 ya dintlha tša nnete - meputso 3

- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a bona le ditsopolwa.**
  - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ka ntle le go di hlaloša, ga a fiwe moputso wa polelo.
  - Ge molekwa a tsopotše ntlha e 1 go iša go tše 5, tše pedi a di hlalošitše ka mantšu a gagwe, o fiwa moputso o tee wa polelo.

HLOKOMELA

Palo ya mantšu

Baswai ba kgonthišiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.

O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšhitše palo yeo e sego ya maleba.

Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokomologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

Ditsopolwa		Mantšu a tlhalošo
1. 'Ba šomiša ditloloupo tša go boloka mohlagase ...'	1.	Go se šomišwe tloloupu ye nngwe le ye nngwe.
2. 'Mabone a diphapoši tše di se nago motho a dula a timilwe ...'	2.	Go tingwe mabone ao a sa šomišwego.
3. 'Kisa ya bona ba e thumaša ka nako yeo e swanetšego go šomišwa ...'	3.	Go thumašwe kisa ge go tlo nyakwa meetse a go fiša.
4. '... o bediša meetse ao a lekanego fela ka ketlele ...'	4.	Go se tlatšwe ketlele ge go bedišwa meetse a go dira foofoo.
5. '... dijo o apea tše ntši a di bea setšidifatšing ...'	5.	Go apewe dijo tše ntši ka nako e tee di bolokwe setšidifatšing.
6. 'Setšidifatši sa gona se dula se tswaletšwe ...'	6.	Go tswalelwe setšidifatši ge go fetšwa go se šomiša.
7. '... re time didirišwa ka moka tša mohlagase tše re sa di šomišego ...'	7.	Ditlabakelo tša mohlagase di thumašwe fela ge di dirišwa.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO YA 3

Tlhahlo ya go swaya karolo ya C

- **Mopeleto**

- Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa moputso le ge mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fetoša tlhalošo ya lentšu.
- Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka botlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go otlwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
- Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.

- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko a feletšego go ya le ka taelo.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

- 3.1 C/Madulo a baithuti. (1)
- 3.2 ... ka ponyo ya leihlo (1)
- 3.3 Ebile, le kopanya kgopolo ya go se be gona ga lešata le go šireletšega. (2)
- 3.4 ... ga go na lehlaodi. Molekwa o fiwa moputso ge a ngwadile karabo ye nngwe le ye nngwe (2)
- 3.5 Modirišotaelo.
O ba laela/hlohleletša go beeletša madulo ka pela.
Modirišopego: O bega ka bohlokwa bja madulo. (2)
- 3.6 -ana> O nyeyefatša tšhelete ya tefelo ya madulo mola e le ye ntši. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 C/Maekhroobene (1)
- 4.2 **Nna** ke kaone
Wena o a butšwa. (2)
- 4.3 se (1)

- 4.4 Mosegare, moriti wa mosadi o tšwelela ka tlase ga gagwe. (2)
- 4.5 • O apere diaparo tša go fiša mola phišo ya tikologo ya gagwe e le godimo kudu.
• O nwa foofoo ya go fiša mola phišo ya tikologo ya gagwe e le godimo. (2)
- 4.6 Mafelo a ka bobedi a a fiša. Phišo ya ka gare ga sedirišwa ke ditikri tše 40 mola ka ntle motho a itšhireleditše ka moriti. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 5.1.1 (a) Hunadi e be e le mosadi yo a ithatago kudu.
(b) Hunadi ga se mosadi yo a ithatago kudu. (2)
- 5.1.2 yo a ithatago/yeo e itsošago/ao a ka go thušago le hlaola ka lediri. (E tee fela) (2)
- 5.1.3 A/Leinakgopolo. Leina la selo seo o ka se se swarego/bonego. (2)
- 5.1.4 Hlogo ya mathomo - setho sa mmele.
Hlogo ya bobedi - moetapele wa sekolo. (2)
- 5.1.5 Aowi! go tšweletša makalo. (2)
- 5.1.6 Mošalamorago –

Lediri + lehlathi
Šala + morago (2)
- 5.1.7 di- e tliša kwano gare ga sediri le modiro wo o phethwago.
e- e kwantšha sedirwa le tiro yeo e phethwago go sona. (2)
- 5.2 5.2.1 C/Sepediša. (1)
- 5.2.2 Sefatanaga se emišwa ke lephodisa. (1)
- 5.2.3 Sefatanaga - Le hlamilwe go ya ka modiro wo le o dirago.
(Go fata naga) (2)
- 5.2.4 Moo. Kgato ya bobedi.
Mola. Kgato ya boraro. (E tee fela) (2)
- [20]**

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80